

Literatúra a sociálny stereotyp v kontexte 70. rokov 20. storočia – Nové slovo mladých vs. otvorená perspektíva

Mária Pavligová

Mgr. Mária Pavligová (1986) absolvovala magisterské štúdium slovakistiky na FF UK v Bratislave, v súčasnosti je internou doktorandkou Katedry stredoevropských štúdií FF UK v Praze. Venuje sa slovenskej literatúre druhej polovice 20. storočia, významu a podobám poézie v danom období a kontexte, ako aj novej slovenskej poézii.

Posudky:

PhDr. Jana Pátková, Ph.D. (Katedra stredoevropských štúdií FF UK v Praze)

Mgr. et Mgr. Ján Gavura, Ph.D. (Inštitút slovakistických, mediálnych a knižničných štúdií FF PU v Prešove)

Obsah:

1	Úvod.....	2
2	Kontext druhej polovice dvadsiateho storočia	3
3	Poznámky k „poetike“ sedemdesiatych rokov	4
4	Situácia s časopismi – k vzniku literárnej rubriky a prílohy Nového slova.....	6
5	Historicizmus a sociálny stereotyp.....	11
6	Ponímanie literárneho života a otvorenej perspektívy	12
7	Záver.....	12

Abstrakt:

Text upriamuje pozornosť na komplikovaný vývin slovenskej literatúry v druhej polovici dvadsiateho storočia, ktorý na niekoľko desaťročí určoval stranícky aparát štátu. V centre záujmu stojí obdobie sedemdesiatych rokov, pričom sa usilujem poukázať i na aspekty zasahujúce aj ďalšie literárne smerovanie. Po „uvoľnení“ diania šesťdesiatych rokov dochádza nanovo k pokusom o konsolidovanie literárneho života. Spolu s pokusmi o oživenie princípov socialistického realizmu dochádza k ďalším deformáciám, a to v podobe radikálnych obmedzení publikačných možností autorov. Jednu z mála publikačných platforiem predstavoval týždenník Nové slovo s jeho literárnou prílohou, ktorá mala byť – podľa intencií jej hlavného iniciátora Vojtecha Mihálíka – miestom pre formovanie nastupujúcich básnikov v duchu ideologickej doktríny, no tento jeho zámer ostal v princípe nenaplnený. V závere článku poukazujem na určitú stereotypnosť prítomnú v literárnovedných interpretáciách tohto obdobia a zdôrazňujem význam naplnenia pojmu otvorenej perspektívy.

Abstract:

The text focuses its attention to the complicated development of the Slovak literature in the second half of the twentieth century, which was for several years more or less intensively influenced by the political apparatus of the state. I am trying to show the affecting aspects which formed the next development of the literature, although the period of the seventies will be the crucial part of the interest. There were new attempts of consolidating the life of the literature, after the “release” of the literary events in the sixties, of which began as the result of August 1968. The other deformations which occurred were connected with the attempts of the recovery of principles within social realism in literature, which was reflected as radical restriction of publishing opportunities for writers. One of the few publishing platforms was represented by a weekly newspaper *Nové slovo* with its literary annex, which should have been – according to the intentions of its main initiator Vojtech Mihálik – the place for the formation of young writers in the ideas of the ideological doctrine; yet his intention was not principally fulfilled. At the end of the article, I am pointing at a certain stereotyping present in the literary interpretations from this period and I would like to stress the importance of the fulfilment of the term open perspective. According to the fact that the subject of the article is a problem which is still scientifically open the text is seeking the contribution of the complex comprehension.

Klíčová slova:

slovenská literatúra, 70./80. roky 20. storočia, historicizmus a sociálny stereotyp, *Nové slovo mladých*, poézia, otvorená perspektíva.

1 Úvod

Obdobie druhej polovice dvadsiateho storočia sa pre súčasnú slovenskú literárnu vedu javí ako široký priestor pre reflexiu, interpretáciu i prehodnocovanie hodnôt spoločenského i literárneho života. Treba povedať, že obdobie po roku 1989 v bádanií súčasných literárnych vedcov a historikov, ako aj dobovo-aktuálne úvahy spred niekoľkých desaťročí predstavujú pestrý diapazón názorov a spôsobov interpretácií tohto výseku literatúry, a to najmä podrobnými úvahami v prácach venujúcim pozornosť literárnemu vývinu päťdesiatych a šesťdesiatych rokov. Nasledujúce sedemdesiate a osemdesiate roky predstavujú voči predchádzajúcemu obdobiu však stále rest literárnych vedcov (čo do kvantity a výpovedného odkazu textov).

Zámerom tohto príspevku nie je zaoberať sa výlučne otázkou: akým spôsobom, či do akej miery je nevyhnutné syntetizovať kompletnú škálu úrovní diania v literárnom živote sedemdesiatych rokov. Cieľom skôr je posunúť sa od striktno literárnohistorického vnímania k novej optike či k ponúknutiu čiastkovej reflexie – istotne nie neomylnnej – azda o čosi viac oprostenej od prehnaného subjektivismu nazerania, s ktorým sa stretávame v časti textov vzťahujúcich sa k literárno-spoločenskému vývinu druhej polovice minulého storočia. I preto je na úvod žiaduce zvýrazniť potrebu položiť si pri takejto či podobných úvahách jednu zo základných otázok, ktorá nech ostáva na zreteli, a to: aká kvalita literatúry, poézie sa má vlastne hodnotiť?

2 Kontext druhej polovice dvadsiateho storočia

Keďže sa slovenská literatúra rokov sedemdesiatych a osemdesiatych pohybuje akoby po „predĺžených trajektóriách z päťdesiatych a šesťdesiatych rokov“ (Jenčíková – Zajac, 1989, s. 51), je preto potrebné aspoň čiastočne (vzhľadom na rozsah tohto textu) naznačenie súvislostí medzi jednotlivými dekadami. A to i vzhľadom na to, že ktorékoľvek obdobie literárnych dejín nie je možné reflektovať bez pozadia spoločenských udalostí, pretože literatúra nefunguje ako samoregulujúci systém.

Zovšeobecňujúco by paradigma druhej polovice dvadsiateho storočia mohla vyzeráť tak, že kým roky päťdesiate sa niesli v duchu preferencií nastoleného spôsobu písania všeobecne označovaného ako socialistický realizmus, šesťdesiate roky (ba však nie určujúco počaté rokom 1960¹, ale už skôr – v roku 1956) prichádzajú s oživenou (postavantgardnou, modernou) poetikou², ba dokonca možno u niektorých autorov zaznamenávať prvé postmoderné tendencie, ktoré však vzápätí eliminujú udalosti spojené s augustom roku 1968.

Ku konsolidovaniu literárneho života a znovuožiovaniu princípov socialistického realizmu dochádzalo takisto postupne³. Sedemdesiate a osemdesiate roky sú poetologicky nevyhranené, prevažná časť autorov strednej a mladšej generácie nepublikuje (či už z vlastných pohnútok alebo je im to znemožnené zo strany štátu), pričom tento striktný útlm ustáva až v druhej polovici osemdesiatych rokov a v nasledujúcom období sa už len pomaly ďalej rozvíja proces diferenciacie a hľadania tvorivých spôsobov, vyúsťujúcich až k – v šesťdesiatych rokoch zabrzdenej – postmoderne a absolútnemu otvoreniu sa po novembri 1989. Vychádzajúc z chronologizácie a určenia V. Marčoka⁴, možno povedať, že tento výsek literatúry predstavuje obdobie prechodu od obnovenej závislosti od politiky a ideológie (normalizácia a návrat k „poetike“ päťdesiatych rokov) /1971 – 1975/ k programu vyššej kvality v oficiálnom prúde a jeho prerastanie do nových pokusov o vyslobodenie poézie z tohto ideologického zovretia, s prienikom do nasledujúcej dekády /1976 – 1989/.

Samotná situácia však zd'aleka nebola taká jasná a plynulá, a so všetkými jej odbočeniami a retardačnými aspektmi nie je možné zachytiť jej zložitú a špecifickú na priestore niekoľkých strán. Nie je to ani zámerom tohto textu a ďalej, v slovenskom literárnom kontexte figurujú práce reflektujúce priamo jednotlivé časové celky vývinu literatúry, venujú sa tiež explicitne problému periodizácie tohto literárno-dejinného výseku ako aj konkrétnym reflexiám čiastkových období⁵. Otázka samotnej periodizácie v súvislostiach minulého

¹ Keďže literatúra nie je mechanizmus, ale podlieha „prirodzenému“ vývinu (v úvodzovkách uvedené preto, že v prípade spomínanej epochy by bolo možné vzniesť námietku k tomu, či možno hovoriť o prirodzenosti diania tých rokov).

² Avšak už táto skutočnosť sa stáva jedným z mnohých rozkolov vo vnímaní obdobia jednotlivými osobnosťami slovenskej literárnej vedy – ako príklad uvediem V. Mikulu, ktorý neuznáva „novú paradigmu“ šesťdesiatych rokov a označuje ju len za akúsi modifikáciu predošlej dekády.

³ Definitívne až 11. zjazdom Zväzu slovenských spisovateľov v roku 1972.

⁴ MARČOK, V. a kol. *Dejiny slovenskej literatúry III*. Bratislava: LIC, 2006.

⁵ Tu možno spomenúť výskumy V. Marčoka, sústredené tiež v niekoľkých kapitolách syntetizujúceho, rozsiahleho vydania *Dejín slovenskej literatúry III*. (tamtiež). Z novších celkom aktuálne práce J. Šranka, ako i pripravovaný text, kde autor venuje priestor otázke členenia „najmladšej“ poézie po roku 1989 (no nielen

storočia sa javí bez jasných kontúr či hraníc a nie je striktne záväzná (a u jednotlivých bádateľov ani totožná). Hoci proces členenia literárneho života na jeho chronologickom pozadí je aktom umelým, určité usúvzťažnenie jednotlivých etáp, určenie typologických prvkov jednotlivých „zoskupení“ či fáz literárneho vývinu na druhej strane, predstavuje podstatný oporný bod pre lepšie uvedomenie si ako aj samotné zhodnocovanie určitých, nie homogénnych, línií jeho vývoja.

Predošlá poznámka na margo periodizácie je uvedená s ohľadom na nie málo dôležitý význam a potrebu literárnohistorického usporiadania a reflektovania uplynulých udalostí, ktoré vytvára fundamentálnu bázu ďalšieho fungovania mechanizmu literárneho života. No v tomto texte je len akýmsi okrajovým aspektom⁶, keďže časový úsek môjho záujmu určuje primárne obdobie vychádzania literárnych príloh Nového slova (Z najmladšej poézie: 1972 – 1977; Nové slovo mladých: 1978 – 1983). Zovšeobecňujúco teda pracujem s pojmom „sedemdesiate roky“, hoci nie sú zanedbateľné súvislosti tomu predchádzajúce, vyplývajúce z predošlej dekády. No najmä, dôležité je ich doznievanie v nasledujúcom období, a to z dôvodu pokračovania a vývoja poetík v tvorbe jednotlivých autorov (pre ktorých sú sedemdesiate roky len akousi „štartovacou čiarou“).

3 Poznámky k „poetike“ sedemdesiatych rokov

Začiatok desaťročia poznačila ťaživá atmosféra augusta 1968, ktorý okrem všeobecného sklamaní priniesol hlavne zánik nádejných rozbehov predchádzajúceho obdobia, vedúcich k pluralitnému modelu písania. M. Šútovec v súvislosti s normalizáciou sedemdesiatych rokov hovorí o „*novom radikalizme*“ (Šútovec, 1999, s. 149). Náznaky postmodernej situácie – kedy slovenská literatúra po dlhých rokoch akéhosi útlmu hodnotovo zapĺňala medzery i samotné kvantitatívne i kvalitatívne vákuum voči svetovej literatúre – vyúsťujúce z postavantgardného stavu literatúry, boli utlmené počatím programu tzv. konsolidácie⁷, ku ktorej dochádzalo postupne. Literatúra sa v tomto období javí politicky a ideologicky (de)formovaná do, len ťažko pochopiteľných rozmerov. V roku 1972 došlo k trvalému zavedeniu programu regenerujúceho princípy socialistického realizmu v literárnej tvorbe. Paralelne s touto udalosťou nastáva tiež postupné zanikanie literárnych časopisov, na stránkach ktorých sa dovtedy formovali texty mladej generácie – Mladá tvorba, Literárny život a i.; zostruje sa cenzúra; centralizuje sa vedúci orgán (podmienky diktovalo Slovenské ústredie knižnej kultúry, priamo postupujúce v intenciách štátnej moci); takisto sa formoval „nový“ zväz spisovateľov „*očistený od ideologicky nepohodlných členov*“ (Marčok, 2006, s.

poézii autorov debutujúcich po tomto dátume, ale aj texty prelomu osemdesiatych a deväťdesiatych rokov, ako tiež doznievanie poetík autorov skorších desaťročí) do niekoľkých hlavných, určujúcich zoskupení.

⁶ Významovo teda nez dôrazňujem žiaden z dejinno-spoločenských medzníkov, často nesprávne chápaných v zmysle „*pomyselnej tenkej čiary, pred ktorou sa nachádza niečo celkom inšie ako za ňou*“, je preto treba ho chápať ako „*pomerne širokú prechodovú zónu, v ktorej sa pôvodne kompaktné prvky starých štruktúr prerieďujú prvkami novými*“, pričom „*samotný počiatok masívnych štátnych zásahov do literárneho života sám o sebe nemusí byť časovo totožný so vznikom novej kvality či nových parametrov literárneho života [...]*“ ŠÚTOVEC, M. Začiatok sedemdesiatych rokov ako literárnohistorický problém. *Zo šedej zóny*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1999, s. 147.

⁷ Tá mala byť – v zmysle ideí zástancov režimu – udalosťou, či skôr opatrením vynímajúcim literatúru z „*tvorivej krízy*“ (avšak práve krízy socialistického realizmu) predchádzajúcich rokov.

40). Všetky tieto aspekty, ako aj vyradovanie konkrétnych, nežiaducich autorov, mali za dôsledok dlhodobé, u niektorých i absolútne, mlčanie tvorivých autorít, pričom k postupnému návratu autorov dochádzalo až po roku 1975 (v čase uvoľnenia v rozpätí rokov 1975 až 1977) alebo nedochádzalo vôbec.

Ako je známe, jedným zo spôsobov manipulácie zo strany štátnych orgánov bolo generálne preškoľovanie písucich (a publikujúcich) spisovateľov⁸, pričom primárnou myšlienkou bolo tvarovanie ideovo (v zmysle ideologicky) stabilnej a správnej línie autorov. V súvislostiach týchto snažení je na mieste podotknúť práve význam a špecifické postavenie literárnej rubriky a prílohy Nového slova – Z najmladšej poézie, od roku 1972, pokračujúc rokom 1978 s presahom do nasledujúcej dekády, pod názvom Nové slovo mladých, hoci „*táto publikačná platforma mala byť len prechodným článkom k vytvoreniu nového literárneho časopisu mladých [...]*“ (Jenčíková – Zajac, 1989, s. 55). I keď ústredným významovým smerovaním oboch príloh bola tendencia stotožňovania literatúry so všeobecne nastoleným programom, treba upozorniť na to, že i navzdory tomu poskytovali publikačný priestor nemalému zoskupeniu talentovaných autorov, čo je podrobnejšie popísané v texte neskôr.

Treba si však uvedomiť, že toto smerovanie literatúry sa neudržalo rovnako intenzívne po celé desaťročie. V druhej polovici sedemdesiatych rokov, konkrétne po roku 1976⁹, nedochádzalo viac k recidíve represívnych tendencií predchádzajúceho obdobia v rámci mechanizmu literárneho života. Práve naopak, postupné uvoľňovanie literatúry umocňovalo otvorenie cesty k ďalšej diferenciácii. Do literárneho života sa postupne prinavracajú autorské osobnosti skorších období, obohacuje a inovuje sa paleta tém literárnych diel, a to za pomoci „oživených“ výrazových prostriedkov (teda aj na úrovni jazykovej), otvára sa nový priestor autorským výpovediam a pod. Za uváženie stojí tiež skutočnosť, že i predstavitelia z radov dobových literárnych kritikov postupne premieňali a zvolňovali svoje postoje voči aktuálnej literatúre¹⁰. I V. Marčok vo svojich Dejinách (2006, s. 47) hovorí o jasnom apelovaní samotného (v tom čase stále) ministra kultúry – M. Válka na tvorbu kvalitatívne vyššej literatúry (ktorý sám pripúšťal fakt, že za socializmu mohli vznikať aj diela písané inak ako metódou socialistického realizmu). Takýto prístup pritom zohrával veľmi dôležitú úlohu, keďže bez týchto podporných impulzov jednotlivcov by asi len ťažko mohlo dochádzať k takému otvoreniu sa situácie, aby bolo možné dostávať do vydání aj texty „neangažované“, ktoré v tom čase prenikali. I napriek tomu však možnosti pre slobodnejšie písanie prichádzali len veľmi postupne. Zmena situácie sa výrazne dotkla aj literárnych časopisov – dokonca i na stránkach Nového slova bolo možné badať zmenu. Prakticky šlo o prechod od rubriky Z najmladšej poézie k samostatnej literárnej prílohe Nové slovo mladých (1977-78) – a to z hľadiska formálneho usporiadania, no na strane druhej sa výrazným spôsobom mení i samotné obsahové vyznenie prílohy v porovnaní s predchádzajúcim obdobím¹¹. Tento status

⁸ Rovnako sa usporadúvali školenia za účelom „formovania“ literárnych kritikov, ktoré predstavovali akúsi záruku, či skôr vstupenku do oficiálnej sféry literatúry. Stranícky aparát rafinovane volil cestu ideologického nátlaku a (de)formovania, miesto absolútneho odstraňovania prirodzenej generačnej rôznorodosti.

⁹ Spúšťacím impulzom tohto uvoľnenia boli, paradoxne, práve okolnosti 15. zjazdu KSČ.

¹⁰ Ide primárne o tú líniu autorov, ktorí boli „zástancami“ (i keď nie v plnom zmysle slova) voľnejšieho postoja ponímania socialistického realizmu – S. Šmatlák, K. Rosenbaum, J. Števíček a ďalší (mimo striktné a jasne angažované D. Okáliho, či M. Chorváta).

¹¹ „Výchovný“, „mihálikovský“, direktívny tón doznieva na stránkach rubriky postupne, v jednotlivých číslach ostatného roku jej vydávania – 1977. V takýchto intenciách pokračuje aj novovzniknutá literárna príloha, avšak už nie zďaleka s pôvodným vyznením, čo bolo zrejme spôsobené aj tým, že „totalitárne“ vedenie V. Mihálika je suplované širším (a teda aj viacnázorovým) okruhom redakčnej rady, hoci je on sám naďalej jej súčasťou, jeho vplyv viac už ale nie je absolútny.

zotrval až do konca existencie prílohy, teda do roku 1983. Možnosť verejne sa vyjadriť je následne otvorená aj pre konkrétne tvorivé osobnosti neoficiálneho okruhu literárneho života, pričom ústrednou témou sa stáva „*manifestovanie odvahy jednotlivca na vnútornú nezávislosť a slobodu*“ (Marčok, 2006, s. 48) a stále s väčšou intenzitou sa táto tendencia prejavuje i v celej etape osemdesiatych rokov.

Nasledujúce obdobie prinieslo ďalšie zmeny. Obnovuje sa vydávanie Literárneho týždenníka v roku 1988, na ktorý sa transformovala príloha Nového slova Nedel'a; ako platforma pre mladú generáciu autorov vychádzajú od roku 1989 Dotyky, najskôr (od roku 1986) tlačene ako príloha Romboidu. A napokon rok 1990, keď sa obnovuje aj činnosť Kultúrneho života.

Nebolo by však správne, a najmä s odstupom času, jednostranne a striktne odmietavo pristupovať k autorom, ktorých tvorba reprezentovala a do väčšej alebo menšej miery napĺňala požiadavky metódy socialistického realizmu (ako to niektorí literárni vedci majú vo zvyku, či už v prípade strednej generácie básnikov ako aj nastupujúcich debutantov sedemdesiatych rokov). Naopak, je dôležité vnímať a uvažovať i o tejto sfére slovenskej literatúry druhej polovice dvadsiateho storočia v akejsi komplexnosti a pokúšať sa zodpovedať na otázku, či i niektoré z týchto textov predsa len nie sú výsledkom skutočného tvorivého úsilia (čím si zasluhujú zotrvať – a v skutku zotrávajú – v literárnom vedomí dodnes). V tejto súvislosti si kladiem za cieľ poukázať najmä na skupinu (no nie v zmysle zoskupenia) mladších autorov, básnikov, ktorých poézia reprezentuje od debutových zbierok až po dnes jednu z ďalších hodnotovo a umelecky dôležitých línii slovenskej literatúry (vnímajúc to cez prizmu aktuálnej súčasnosti, snažiac sa oprostiť ju od nánosov generačného subjektivismu rokov minulých)¹². A spomedzi základných zámerov literárnovedného bádania by nemala ustupovať snaha zbaviť diela stigiem ideológie (politiky) a vnímať ich predovšetkým ako záležitosť ľudskej tvorivosti, „odľahčiť“ ich od tejto determinácie a poukazovať na text ako na svojrázny umelecký artefakt v jeho primárnom, umeleckom význame, so zreteľom na jeho estetické parametre. Držať sa literárneho, nie politického prehodnocovania umenia tohto obdobia. Nech toto sú fundamentálne aspekty či kritéria nášho súčasného hodnotenie, pričom je ale zrejme, že problematika otvorenej konfrontácie osobnej a tvorivej skúsenosti s výzvami doby ostane zrejme ešte dlho nedoriešená.

4 Situácia s časopismi – k vzniku literárnej rubriky a prílohy Nového slova

Publikovanie ako prejav verejného akceptovania autora je jednou z primárnych funkcií aktuálnej prezentácie súdobej tvorby v každej z etáp literárneho vývinu. Avšak v rámci slovenského kontextu sa táto samozrejmosť nie vždy javila bez problémov a jednoznačne. Obzvlášť v druhej polovici dvadsiateho storočia bola zreteľná tendencia v oblasti kultúrneho života na Slovensku k zlad'ovaniu jeho literárnych prejavov s politickými.

¹² Nakoniec i napr. V. Marčok jednej zo svojich štúdií uvádza: „*Na to treba časový odstup, počas ktorého opadnú zášte a vyčíri sa v hlavách. Najhoršie by bolo, ak by niekto chcel okamžite negovať celú tzv. oficiálnu tvorbu uplynulého obdobia a všetkých jej tvorcov by vyhlásil len za bezzásadových karieristov a prisluhovačov režimu [...]*“ MARČOK, V. Skreslenia a pravda vo výkladoch dejín literatúry po roku 1945. *Biele miesta v slovenskej literatúre*. Bratislava: SPN, 1991, s. 63.

Dianie a pomery okolo literárnych časopisov v tejto etape výstižne zhrnuli vo svojom referáte¹³ už P. Zajac a E. Jenčíková (1989, s. 49): „v roku 1968 zanikol časopis *Kultúrny život* (v roku 1969 jeho následník *Literárny život*), čím slovenskí spisovatelia na devätnásť rokov stratili verejnú platformu svojho novinárskeho styku s literárnou verejnosťou. V roku 1970 zanikol časopis pre mladú literatúru *Mladá tvorba*, čím na devätnásť rokov zanikla samostatná platforma mladej literatúry a všetky náhradné realizácie (*Nové slovo mladých*, literárna príloha *Smeny na nedeľu*, *Dotyky* ako príloha časopisu *Romboid*) ostali polovičatými riešeniami, rovnako ako príloha časopisu *Nové slovo Nedeľa*. V roku 1973 sa stal literárnokritický a teoretický časopis *Romboid* časopisom knižnej kultúry, takže v rokoch 1973 – 1977 mala slovenská spisovateľská obec k dispozícii prakticky jediný literárny časopis *Slovenské pohľady*.“

V rámci historického pozadia *Nové slovo* vzniklo v čase SNP (1. číslo vyšlo 24. septembra 1944), avšak po jeho potlačení hneď zaniklo a obnovené bolo až niekoľko mesiacov neskôr – 1. júna 1945, zásluhou G. Husáka. O päť rokov neskôr sa stalo tlačovým aparátom KSS pre kultúrne, politické a hospodárske dianie. O. i. narastal tiež počet pravidelných rubriík, čoraz častejšie sa na jeho stránkach vyskytujú príspevky spisovateľov či kritikov, reportáže autorov ako D. Tatarka a L. Mňačko.

K ďalším represívnym udalostiam došlo koncom apríla 1952, keď bolo jeho vychádzanie opätovne potlačené v rámci boja proti „buržoáznemu nacionalizmu“, keďže doň predtým pravidelne prispievali mnohí z odsúdených. Tento status potom pretrvával nasledujúcich šesťnásť rokov, až do obnovenia roku 1968, keď zasa na podnet G. Husáka bolo jeho vychádzanie obnovené 23. mája t. r. (pričom na jeho obnove sa podieľali už i rehabilitovaní – L. Novomeský, V. Mináč, D. Okáli, M. Válek, V. Mihálik a i.). Na stránkach *Nového slova* bol reflektovaný komplikovaný spoločenský vývin na konci šesťdesiatych rokov. V rozpätí rokov 1972 – 1977 vychádza pravidelne rubrika *Z najnovšej poézie* (začiatok v 5. čísle *Nového slova* z roku 1972), vedená V. Mihálikom, ktorého cieľom bolo formovanie mladých začínajúcich básnikov, ktorú následne v roku 1978 vystriedala samostatná mesačná osemstranová príloha *Nové slovo mladých*, ktorej priestor pre reflexiu básnických prvotín autorov sa výrazne zmenšil. Príloha venovala značný priestor pre texty prozaické ako aj recenzie a rozhovory s autormi či literárnymi vedcami. Takisto poskytovala miesto pre vyjadrenia k filmovému, divadelnému a výtvarnému daniu. Redakčná rada bola zo začiatku naďalej vedená Mihálikom a neskôr V. Kondrótom, výkonnou redaktorkou bola O. Feldeková (kým Mihálik zotrval už len pri mentorovaní v podobe záverečných odkazov a rád autorom v otázkach veršovania, rytmiky a iných teoretických aspektov „správnej“ poézie). V celkovom vyznení bolo redigované oveľa liberálnejším spôsobom. V čase trvania *Nového slova mladých* bolo vydaných šesť ročníkov, pričom záverečným 12. číslom bez zjavného dôvodu „*prestáva Nové slovo mladých vychádzať ako pravidelná mesačná príloha Nového slova a starostlivosť o začínajúcich autorov preberá Smena, denník Slovenského ústredného výboru Socialistického zväzu mládeže*“¹⁴. Popri prílohe *Nového slova mladých* sa od roku 1982 (v 18. čísle týždenníka) začala v pravidelnom týždňovom intervale objavovať kultúrno-politická príloha *Nedeľa* – redigovaná J. Puškášom a vydávaná v spolupráci so Zväzom slovenských spisovateľov, ktorá sa neskôr transformovala na *Literárny týždenník*. V rámci redakcie pôsobili napr. L. Ballek, V. Šabík, a samozrejme aj V. Mihálik. Príloha *Nedeľa* existovala paralelne s *Novým slovom mladých* až do jeho zániku v roku 1983. Samotné *Nové*

¹³ Prednesenom na konferencii Literárnovedného ústavu SAV usporiadanej roku 1988 v Smoleniciach.

¹⁴ FELDEKOVÁ, O. Šesťročná príležitosť. *Nové slovo mladých* 1983, číslo 12, s. 9.

slovo však vychádzalo i naďalej, a hoci ponovembrové udalosti do určitej miery zasiahli charakter periodika, ideová nadväznosť s orientáciou na obdobie pred rokom 1989 bola stále zrejmä.

Rozporuplná postava kultúrneho a literárneho diania druhej polovice dvadsiateho storočia na Slovensku, Vojtech Mihálik, ktorý vo viacerých aspektoch – kladných i záporných – zasahoval dlhé obdobie do kultúrneho diania a svojimi stanoviskami ovplyvnil aj vývin slovenskej poézie (ako jeden z hlavných iniciátorov vzniku literárnych príloh Nového slova), bol básnikom, publicistom, prekladateľom a zastával tiež vysoké štátne funkcie. Vo svojom snažení formovania nastupujúcej generácie básnikov na úkor individuálneho príspevku však, s odstupom času a objektívnosťou nazerania nebol úspešný a jeho úsilie nahradiť novou, „správnou“ generáciou oddanou ideologickým požiadavkám generáciu autorov rokov šesťdesiatych, ostalo v zásade nenaplnené. Mihálik v prvotnom ponímaní, v jeho autorských začiatkoch vnímal poéziu ako najvyššie umenie, čoho potvrdením je najmä debutová zbierka Anjeli (1947) – a okrem iného tiež jeho bezprostredný kontakt ako prekladateľa s najvýraznejšími osobnosťami svetovej literatúry, z textov ktorých čerpal aj svoje hodnotové východiská. Počiatočná Mihálikova tvorba predstavuje sociálne ladenú lyriku, v básňach dominuje silná tendencia k zmyslovej obraznosti. Do popredia zreteľne vystupuje autorova inšpirácia Rilke (napr. častými motívami anjela či vo formálnej rovine, využívaním elégií, sonetov), čím nadviazal na poetiku katolíckej moderny, a takisto sa hlási k odkazu a tradícii symbolistickej (kraskovskej), postsymbolistickej alebo tiež hviezdoslavovskej, čo dosvedčuje aj jeho teoretickú bázu poznania princípov klasickej i modernej poézie. Mihálikove básnické texty v tomto období kládli dôraz na posolstvo, boli reflexiou závažných udalostí a odrážali postoje povojnovej reality. Túto tendenciu v písaní však opúšťal, čo je zreteľné už v zbierke Plebejská košeľa (1950). Od zvnútornenej výpovede prešiel k dobovo angažovanej, no zároveň esteticky deformovanej poézii, z ktorej sa k východiskovým postojom vracal už len veľmi fragmentárne. Mihálik v princípe osciloval medzi týmito dvoma líniami až napokon angažovanosť presiahla akýkoľvek iný aspekt. V podobnej nejednoznačnosti postoja – medzi ideologickým a literárnym – sa Mihálik ocital i v rámci určovania smeru na stránkach Nového slova (spoločenskú angažovanosť pokladal za primárne a jediné možné východisko, no k absolútnemu naplneniu tohto zámeru však nedošlo).

Rozporuplnosť bola konštantou doby, v spojení s osobou V. Mihálika sa často prejavovala i formou polemík (napr. s V. Kocholom na stránkach Romboidu a Nového slova v roku 1979 alebo už v roku 1975 medzi Mihálikom a F. Matejovom v Novom slove a Tvorbe, ako aj nemálo ďalších). A nakoniec, rozporuplné sa do určitej miery javia aj konkrétne názory, dnes prístupné najmä prostredníctvom osobných spomienok, viac či menej zainteresovaných, účastníkov tohto obdobia. Jedným z takýchto textov je kniha básnika a esejistu (tiež debutanta Nového slova) Miloša Žiaka *Mrzáci studenej vojny*¹⁵, v ktorej – okrem iného – autor objasňuje vlastnú skúsenosť a kontakt s Mihálikom v sedemdesiatych rokoch, jeho vytriezvenie nad mierou Mihálikovho pokrytectva, ktorého – podľa slov autora – „*nedojímala úprimnosť a bolesť nášho (t. j. M. Žiaka a Mariána Kubicu – pozn. M. P.) hľadania [...]; náš talent mal byť nehanebne zneužitý výlučne na upevnenie Mihálikovej slávy a zásluh v očiach komunistických normalizátorov, a teda na velebenie komunistického režimu*“ (Žiak, 2003, s. 59). Do opozície voči Žiakovým kritickým slovám možno uviesť iné svedectvo autorky Roselyne Chenu, niekdajšej zástupkyne medzinárodnej spoločnosti pre slobodu

¹⁵ ŽIAK, M. *Mrzáci studenej vojny*. Bratislava: Kalligram, 2003.

kultúry, ktorá na jednej zo strán svojej denníkovej knihy *Žít svobodně je umění*¹⁶ z obdobia sedemdesiatych rokov reflektuje, paradoxne, Mihálík v inom svetle a uvádza druhú polovicu skutočnosti. V snahách o vydanie antológie československej poézie v júli roku 1970 pre francúzske vydavateľstvo Seuil a získaní na to potrebných prostriedkov v rámci slovenskej časti s akousi úľavou uvádza, že je nutné v tejto veci rýchle jednanie „*dokud je Svaz spisovatelů v současním stavu a dokud mu předsedá Andrej Plávka [...]; a co více, předseda slovenského národního parlamentu, Vojtech Mihálik, je sám bývalým předsedou Svazu spisovatelů*“ (Chenu, 2007, s. 124), takže sa táto skutočnosť javí ako vskutku pozitívny a podporný faktor pre vznik antológie. I takýto text teda dotvára obraz jednotlivých perspektív súčasníkov na V. Mihálíka.

Z literárneho hľadiska sa teda ako relevantné javí vychádzanie Nového slova medzi rokmi 1972 až 1977, respektíve 1978 až 1983 (rozpätie rokov existencie literárnej rubriky a následne prílohy). Tieto dva publikačné priestory Nového slova mali v kontexte slovenskej literatúry predsa len špecifické postavenie – práve tu debutovala podstatná časť význačných básnikov dnešnej strednej generácie. Nie je preto nutné vnímať spojitosť s týmto publikačným priestorom ako akúsi stigmú (ako je zvykom určitej časti slovenských literárnych vedcov, prípadne na strane druhej, túto skutočnosť zamlčovať). Na ilustráciu uvediem mená autoriek ako M. Haugová, D. Podracká, A. Ondrejková, V. Prokešová, D. Hivešová..., básnikov D. Heviera, R. Juroleka, M. Žiaka, K. Chmela a i. – s ktorými nielen staršia, ale i mladšia generácia literárnych teoretikov počíta ako s relevantnými osobnosťami slovenského literárneho kontextu; ich knižné debuty vychádzali v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch – či menej známych: M. Čierna, O. Čiliak, B. Vargová a ďalší. Otáznou ostáva tiež úvaha, akým spôsobom by sa posúval literárny vývoj tohto obdobia bez tohto publikačného priestoru, ale takéto „špekulácie“ nie sú predmetom uvažovania literárnej vedy. Pozitívny aspekt však treba uznať v tom, že i napriek možno nejednoznačným začiatkom mali vyššie uvedení básnici – a nielen tí – možnosť sformovať sa do autorských osobností zreteľných kvalít s kultivovaným prejavom, ako aj s vlastnými osobitosťami. A treba podotknúť tiež fakt, že i napriek enormnému úsiliu V. Mihálíka veľká väčšina autorov po celý ten čas, a teda už ani nikdy potom, nepodľahla jeho snahám o ich preformovanie/ deformovanie¹⁷. Nie je možné popierať primárnu intenciu smerovania periodika v súlade so všeobecným ideologickým smerovaním spoločnosti (ako aj neprimeranosť niektorých Mihálikových taktík), avšak je nutné uvedomiť si jeho význam aj mimo tejto naznačenej skutočnosti. Nové slovo prinášalo možnosť primárneho kontaktu s mladou poéziou, a to, že určitá časť autorov sa výraznejšie nezapísala do literárneho vývoja je len prirodzeným javom. Pozornosť si však zasluhuje najmä tá línia autorov, ktorí napokon i svojím vlastným autorským gestom potvrdili ich otvorenosť voči pozitívnym, nezdeformovaným hodnotám a poézia si, koniec koncov tak ako vždy, našla vlastné smerovanie.

Avšak medzi počiatočnými básňami niektorých mladších autorov „generácie Nového slova“ možno nájsť aj básne písané v súlade s dobovým kánonom¹⁸. Okrem toho ale v rovnakom

¹⁶ CHENU, R. *Žít svobodně je umění*. Praha: Jitro, 2007.

¹⁷ „[...] vývinové trajektórie viedli inými smermi, než to projektoval Mihálik v NSM (a to aj v diele samotného Mihálíka); z dielne NSM sa autorsky uplatnili len tí mladí básnici, ktorí si našli vlastnú cestu k poézii (Hevier, Hivešová, Haugová, Podracká) a ako principiálne nemožný sa ukázal poručníkovský spôsob formovania mladej generácie [...], ktorý nerešpektuje vnútornú diferenciáciu literatúry ako elementárnu podmienku jej vývinovej hybnosti“ JENČÍKOVÁ, E.; ZAJAC, P. Situácia súčasnej slovenskej literatúry. Slovenské pohľady 1989, ročník 105, číslo 2, s. 57.

¹⁸ Na stránkach rubriky Z najmladšej poézie vychádzajú básne tohto znenia napr. A. Ondrejkovej (b. Most,

čase (rozmedzie rokov 1972-1977 alebo len o niekoľko rokov skôr) je situácia totožná i v prípade niektorých autorov strednej generácie, ktorých začiatky tvorby sú ukotvené o desaťročie prv, v šesťdesiatych rokoch. K takýmto textom patria básne autorov ako Ľ. Feldek, J. Šimonovič, J. Stacho (a ďalších predstaviteľov trnavskej skupiny/ konkretistov). V. Mikula vykladá zjavnú angažovanosť príslušníkov trnavskej skupiny (konkrétne J. Stacha, J. Mihalkoviča, Ľ. Feldeka a J. Šimonoviča) ako možnosť znovuoživenia poetizmu (samotnej jeho techniky básnenia), kým jeho „*sociálny utopizmus*“ je podľa autora len akousi zámienkou na jeho „prepašovanie“ do veršov. No už začiatkom šesťdesiatych rokov vychádza, v tomto význame značne príznačný, básnický cyklus J. Mihalkoviča *Cement* (1961) na stránkach *Mladej tvorby* či básnická skladba *Severné leto* (1960) Ľ. Feldeka¹⁹ o rok skôr v *Slovenských pohľadoch*. Takéto texty sa nezriedka objavujú tiež neskôr v sedemdesiatych rokoch, kedy neprekvapia básne podobného vyznenia J. Stacha, J. Šimonoviča a i. O čosi trúfalejšie ale vyznieva Mikulova interpretácia časti Rúfusovej poézie, ktorý v jeho „*imperialistických básňach zbierky Až dozrieme*“ – podľa autora – „*protestoval v súlade s politickými úvodníkmi výhradne proti západnému imperialismu*“ (Mikula, 2004, s. 36). Medzi týchto básnikov nepochybne patrí tiež M. Válek, ktorý sám povzbudzoval k obdobnému spôsobu písania, kontroverzný svojimi textami ako aj postojmi v spoločenskom živote, ktorého osoba vyvoláva diskusie ešte i dnes²⁰.

Ako paradox voči týmto výkladom vyznieva úvaha V. Marčoka, ktorý práve spomínaných príslušníkov skupiny konkretistov, Rúfusa, ba aj M. Váľka vyzdvihuje ako jedných z mála v slovenskej poézii pre ich schopnosť odvážiť sa pozrieť na „nahého človeka“ zbaveného determinácií spoločnosti. Poetistickú inšpiráciu konkretistov Marčok chápe na úplne inej rovine. Ich básnickú výpoveď vníma ako nezaťažené autorské gesto, ako číri prejav ich básnického umenia, ako „*obnovovanie bezprostredného senzúálneho kontaktu človeka s realitou, bez filtra historickej skúsenosti aj ideológie*“, ako „*obnovovanie estetickéj svojbytnosti lyrickej výpovede [...]*“ (Marčok, 1991, s. 82). Hoci, ako u starších, tak i u mladších básnikov, nejde o nosnú časť ich poézie, pri analyticko-interpretáčnom čítaní básní tohto obdobia je preto pre otvorenú vedeckú diskusiu nevyhnutná zmena ťažiska z osobných záujmov²¹ k objektívnemu prístupu a uvedomeniu si, nakoľko alebo akým spôsobom jednotlivé autorské výkony prispeli ku komplexnosti celého literárneho organizmu – čo je však nie vždy celkom jednoduché, ako vyplýva aj z načrtnutého problému a čo plynule nadväzuje ku nasledujúcej kratšej úvahe.

Partizán, Vyznanie); V. Prokešovej (b. Stavbári, Komunisti) a ď.

¹⁹ Ktorý, podľa pasáže citovanej V. Mikulom, vskutku presvedčivo na stránkach *Kultúrneho života* prehlásil: takýto „*postoj tvárou k socializmu považujem za samozrejmy; narodili sme sa tu a nie sme slepí a hluchí; myslím si, že nie je možné, aby sme chceli robiť iné umenie ako súčasné; ak sa súčasnosť nedostane do básne, nie je to vec chcenia, ale jednoducho sa báseň nepodarila*“ – čo však nevyznieva nezainterosovane; V. Mikula, c. d., s. 40.

²⁰ Pre spresnenie uvádzam, že predstavitelia trnavskej skupiny sa svojimi básnickými debutmi prejavujú na začiatku dekády šesťdesiatych rokov, hoci ich publikačné časopisecké začiatky siahajú do desaťročia predtým, kým básnici ako M. Rúfus či M. Válek publikovať začínajú v štyridsiatych rokoch a ich debutové zbierky vychádzajú už v druhej polovici rokov päťdesiatych (1956; 1959).

²¹ „*Bolo by nespravodlivé, ak by sme sa z úrovne dnešného poznania pokúšali celú túto tvorbu bagatelizovať len ako naivnú, netaľentovanú či zbavenú subjektívnej opravdivosti [...]*“ MARČOK, V. a kol. *Dejiny slovenskej literatúry III*. Bratislava: LIC, 2006, s. 31.

5 Historicismus a sociálny stereotyp

Pojem historizácie úzko súvisí so stereotypnosťou vo vnímaní literárneho diania. Každá história, a teda aj tá literárna, každý pokus o reflexiu, analýzu a objektívne zhodnotenie (i literárnych aktov z minulosti) implikuje nielen určité kvantum informácií a interpretácií tieto informácie ozrejmujúce, ale obsahuje aj viac alebo menej priamy odkaz k postoju, ktorý by mal príjemca zaujať prv než sám prijme predkladaný fakt. Každý text – podávaný z hľadiska vied humanitných či iných – má veľkú tendenciu byť zaťažený ľudským konštruovaním, pri ktorom sa však konkrétne skutočnosti môžu javiť aj ináč ako sú²². Takéto konštrukty sú zväčša komponentmi individuálneho (ale aj masového) vedomia a prostredníctvom nich dochádza k deformácii samotného vnímania, čo často uvoľňuje priestor predsudkom, zaťažujúcim objektivitu autora. Čím sa však už dostávame k samotnému naplneniu zmyslu pojmu sociálneho stereotypu²³, ktorý je prítomný v literárnovedných prácach a prístupoch azda ktoréhokolvek dejinného obdobia. Druhá polovica dvadsiateho storočia v slovenskej literatúre, rozpätie rokov sedemdesiatych a ich prestupy do nasledujúcich období, ako aj konkrétne autorské osobnosti, ktoré spomínam v texte vyššie, predstavujú problematizujúcu líniu poézie, priťahujúcu svojou nejednoznačnosťou a rozbiehavosťou. Ide o literatúru, ktorá skôr kladie otázky a aktivizuje k úvahám, než by ponúkala uspokojujúce odpovede a priame riešenia. O to závažnejší význam majú práce objektívne prístupujúce k jej problémovým aspektom.

V súvislostiach, na ktoré sa snaží tento text poukázať to znamená, že prioritou musí byť držať sa (a v kontexte celej druhej polovice dvadsiateho storočia o to väčšmi) primárne literárneho prehodnocovania a upustiť od všetkého ťaživo osobného a politického, literatúru a literárnu vedu oprostiť od takýchto nánosov. Na hodnotenie totalitných systémov má lepšie nástroje politológia a história, literárna veda je usposobená na čosi iné. F. Matejov hovorí o „*samočinnej historizácii*“, ktorá je v slovenskom kontexte určovaná „*sedimentáciou literárneho diania, rastúcou časovou dištanciou a relatívne faktickou uzavretosťou*“. Táto „*historizácia*“ (podľa autora) „*navodzuje aj napriek podnes aktuálnym politickým, kultúrno-politickým a ideologickým implikáciám už voči päťdesiatym a šesťdesiatym rokom literárnohistoriografický prístup, kým sedemdesiate a osemdesiate roky si vyžadujú prístup, ktorý by na jednej strane pulzujúce literárne dianie predčasne fiktívne nehistorizoval, hodnotovo nepetričkoval a na druhej strane nezostával iba pri identifikovaní bezprostredne sa ponúkajúcej aktuálnej hodnoty literárneho diela bez jej vecného preverenia a presnejšieho literárneho, resp. kultúrneho situovania*“ (Matejov, 2010, s. 289 - 290).

Historicismus predstavuje prístup ku skutočnosti, ktorý sa v čase mení a vyvíja. Ak teda v súvislostiach s obdobím sedemdesiatych rokov prijmeme tvrdenie F. Matejova o predčasnej fiktívnej historizácii literárneho diania, žiada sa pre tento výsek literárnych dejín prístup, ktorý by dokázal aktuálnu hodnotu diela identifikovať a ukotviť i na pozadí (aj časovo) širšieho odborného a spoločenského kontextu. Aby sme však mohli čo najpresnejšie

²² „*Podle takového pojetí tedy historizovat jakoukoli strukturu, psát její historii, znamená mytologizovat ji, a to buď s cílem uskutečnit její přeměnu tím, že se předvede, jak nepřirozená je, nebo s cílem znovu posílit její autoritu tím, že se ukáže, nakolik je ve shodě se svým kontextem, jak adekvátně se přizpůsobuje řádu věcí*“ WHITE, H. Historicismus, historie a figurativní obraznost. Reflexe 1996, číslo 16, s. 2-5.

²³ Britský sociológ Anthony Giddens v súvislosti s týmto pojmom uvádza ideu, že „*při veškerém přemýšlení používáme kategorie, jež slouží k utřídění našich zkušeností; někdy jsou však tyto kategorie příliš rigidní a navíc vycházejí ze špatných či nedostatečných informací*“ GIDDENS, A. Sociologie. Praha: Argo, 2005, s. 232.

analyzovať tento problémový úsek literatúry, je nutné zbaviť nazerania naň určitých deformujúcich, stereotypných tvrdení.

6 Ponímanie literárneho života a otvorenej perspektívy

Špecifikom značnej časti obdobia je, že pri úsilí o jeho korektnú analýzu (zbavenú, sekundárnymi aspektmi zaťažených, čiastkových interpretácií) vystupuje otázka, nakoľko je hodnoverné sa opierať o práce súdobých historikov. I preto pre nás vyvstáva podstatná úloha (možno viac než oproti iným éram literárneho vývinu) v o to väčšej a dôkladnejšej miere rekonštruovať kontext tohto obdobia. Dobová literárna situácia, situácia umeleckého textu ako kultúrneho fenoménu sa nám potom vyjavuje prostredníctvom pojmu „*literárneho života*“, ktorého definovanie považuje M. Šútovec za určujúce kritérium „*pre vzťahy literatúry a jej vonkajších determinantov*“. Pomocou tejto kategórie je potom možné aj samotné „*ujasnenie okolností, za ktorých sa sám literárny život stáva akýmsi formátorom či aspoň stimulansom literárneho vývinu a na druhej strane jeho brzdou či rovno deformátorom*“ (Šútovec, 1999, s. 144). Nutné je teda dôkladné, no nezaujaté pristupovanie k samotnej literatúre tohto nejednoznačného a rozporuplného dejinného času, ale najmä tiež zreteľná otvorenosť a objektivita voči textom literárnych vedcov pri spätnom literárnohistorickom zhodnocovaní²⁴. Proces zhodnocovania tohto nejednoznačného obdobia literatúry však ešte stále prebieha. Ak bude slovenská literárna veda vynakladať čo najväčšie úsilie, aby toto hodnotenie bolo korektné, „otvorené“, či objektívne, malo by napokon odhaliť relevantné prejavy charakteru spojitostí medzi literárnym a spoločenským životom. A na tomto princípe založenom na objektívnosti, zbavení sa determinánt konkrétneho historického času v texte, v schopnosti vnímať literatúru ako takú a korektné ju hodnotiť, spočíva naplnenie pojmu otvorenej perspektívy, na ktorú upozorňujem hneď na úvod. V konkrétnom prípade má takýto prístup svoj význam aj v prípade literárnych príloh *Nového slova*, ktoré sú ukotvené v reálnom čase sedemdesiatych až osemdesiatych rokov a o ktorom podávajú určité svedectvo. A hoci majú pre dnešok do značnej miery podobu už uzavretého systému, tak si treba uvedomiť, že mnohí prispievatelia, autorské osobnosti, už aj v tom čase výrazným spôsobom, kvalitou a vyznením ich básnickej výpovede, otvárali perspektívu smerom k skutočnej literatúre.

7 Záver

Prístup ku kontextu druhej polovice dvadsiateho storočia si vyžaduje korektný a triezvy prístup, nemožno ho nadľahčovať/ karikovať a skresľovať. Pre čo najväčšiu objektivitu je nutná nielen faktická kompetencia; žiaduce je vnímať toto problematické obdobie literárneho a spoločenského života aj o čosi inou optikou, než s ktorou sa stretávame vo veľkej časti vedeckých textov písaných doposiaľ. Je potrebné stanoviť si, akým „kľúčom“ a na základe čoho pristupovať k textom (i skutočnostiam) tohto obdobia, vedieť si presnejšie odpovedať na

²⁴ Vyhybať sa postojom posudzujúcim „*hodnotové pohyby slovenskej literatúry v historickom čase*“ len do ich základného usporadúvania „*do podoby jednoduchého lineárneho smerovania od nižšieho k vyššiemu, od horšieho k lepšiemu, od nepravdivého či menej pravdivého k pravdivejšiemu*“ BÍLIK, R. *Duch na reťazi – sondy do literárneho života na Slovensku v rokoch 1945 – 1989*. Bratislava: Kalligram, 2008, s. 172.

otázku, čo je hodnotou literatúry, na ktorú sa má literárna veda produktívne orientovať? Uvedomiť si, že z nášho „teraz“ nemožno objektívne poznať okolnosti rozhodnutí jednotlivých autorov. Ak však niektorí z nich dokázali určité svoje „skĺznutia“ či „pochybenia“ kompenzovať kvalitným písaním, tak by určité aspekty pri triezvom pohľade mali ustupovať do úzadia.

Ak teda kladieme otázku o tom, čo má byť primárnym aspektom pre korektné hodnotenie básnického textu, odpoveď nie je celkom jednoznačná. Ako podstatu však možno uchopiť súhrn základných aspektov básnického textu, akými sú schopnosť textu komunikovať s čitateľom, dispozície autora narábať s jazykom, so slovom, a tým aj účinnosť spojenia týchto slov rezonovať a napĺňať sa vo vedomí percipienta. Okrem hľadania tejto fundamentálnej hodnoty poézie je dôležité aj uvedomenie si jej významu pre literárno-spoločenský kontext, nech pri interpretovaní textov nejde len o hľadanie jednotlivín či kuriozít autorov (v niektorých literárno-vedných textoch hyperbolizovaných do takých rovín, že ostane len „slovičkárerie“). Odborný text bude najprospešnejší, keď ostane priestorom pre zachytenie mnohvrstvomosti, plurality, priestorom priblíženia sa k pravde (azda i za cenu nie absolútnej vedeckej striktnosti). Problémy, ktorých sa text dotýka nepredstavujú (a zrejme ani skoro predstavovať nebudú) uzavretý okruh tém, no azda tento článok ponúkne aspoň niekoľko podnetov k ďalším úvahám.

Bibliografia

- BÍLIK, René. *Duch na reťazi: sondy do literárneho života na Slovensku v rokoch 1945-1989*. Bratislava: Kalligram, 2008.
- FELDEKOVÁ, Oľga. Šesťročná príležitosť. *Nové slovo mladých*. Č. 12, 1983, s. 8 – 9.
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2005.
- CHENU, Roselyne. *Žít svobodně je umění*. Praha: Jitro, 2007.
- JENČÍKOVÁ, Eva; ZAJAC, Peter. Situácia súčasnej slovenskej literatúry. *Slovenské pohľady*. Č. 2, 1989, s. 45 – 71.
- MARČOK, Viliam a kol. *Dejiny slovenskej literatúry III*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2006.
- MARČOK, Viliam. Skreslenia a pravda vo výkladoch dejín literatúry po roku 1945. *Biele miesta v slovenskej literatúre*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1991, s. 61 – 112.
- MATEJOV, Fedor. Poézia po roku 1945 v dejinách literatúry. *Fragmenty*. Bratislava: Kalligram, 2010, s. 289 – 303.
- MIKULA, Valér. „Červené“ päťdesiate v „zlatých“ šesťdesiatych. *Romboid*. Č. 1, 2004, s. 36 – 45.
- ŠÚTOVEC, Milan. Začiatok 70. rokov ako literárnohistorický problém. *Zo šedej zóny*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1999, s. 141 – 154.
- WHITE, Hayden. Historicismus, historie a figuratívni obraznosť. *Reflexe*. Č. 16, 1996, s. 2-1/2-23 (<http://www.reflexe.cz/historicismus-historie-a-figurativni-obraznost/>)
- ŽIAK, Miloš. *Mrzáci studenej vojny*. Bratislava: Kalligram, 2003.
-